

BÀI 25: KHÁNG CHIẾN LAN RỘNG RA TOÀN QUỐC (1873 -1884)

A. HƯỚNG DẪN TRẢ LỜI CÂU HỎI BÀI 24

Câu 1: Nguyên nhân Pháp xâm lược Việt Nam?

a. Nguyên nhân chủ quan

- Sự khủng hoảng của chính quyền phong kiến Việt Nam nửa đầu thế kỉ XIX (ở trên)

b. Nguyên nhân khách quan:

- Từ thế kỉ XVI, tư bản phương Tây đã ráo riết chạy đua sang phương Đông. Đến giữa thế kỉ XIX, chủ nghĩa tư bản chuyển từ CNTB tự do cạnh tranh sang chủ nghĩa đế quốc. Nhu cầu thuộc địa ngày càng lớn hơn.

- Các nước châu Á rộng lớn, có nguồn tài nguyên dồi dào, nhân công rẻ mạt, vị trí quan trọng, lại đang ở chế độ phong kiến lạc hậu, đã trở thành miếng mồi ngon cho tư bản phương Tây.

Câu 2: Tại sao Pháp chọn Đà Nẵng là địa điểm tấn công đầu tiên? Chúng đã thất bại như thế nào trong việc thực hiện kế hoạch “đánh nhanh thắng nhanh”?

* Lý do chọn Đà Nẵng:

Với âm mưu thực hiện kế hoạch “đánh nhanh thắng nhanh”, chiều 31.9.1858, liên quân Pháp – Tây Ban Nha dàn trận trước cửa biển Đà Nẵng.

- Đà Nẵng là nơi có vị trí chiến lược quan trọng. Đà Nẵng chỉ cách Huế khoảng 100km. Nếu chiếm xong Đà Nẵng, Pháp sẽ kéo thẳng ra Huế, nhanh chóng buộc nhà Nguyễn đầu hàng.

- Đà Nẵng là hải cảng sâu và rộng, tàu chiến có thể ra vào dễ dàng. Lại nằm trên đường thiên lí Bắc – Nam.

- Hậu phương Đà Nẵng là vùng đồng bằng Nam – Ngãi có thể lợi dụng để thực hiện âm mưu “lấy chiến tranh nuôi chiến tranh”. Mặt khác, tại đây có nhiều người theo đạo Thiên chúa và một số gián điệp đội lốt thầy tu hoạt động từ trước. Đây cũng là cơ sở thuận lợi cho Pháp xâm lược.

* Âm mưu đánh nhanh thắng nhanh bước đầu bị thất bại:

- Chiều 31.8.1858, liên quân Pháp – Tây Ban Nha với khoảng 3000 binh lính và sĩ quan, kéo tới dàn trận trước cửa biển Đà Nẵng.

- Sáng ngày 1.9.1858 địch nổ súng rồi đổ bộ lên bán đảo Sơn Trà.

- Quân dân ta dưới sự chỉ huy của Nguyễn Tri Phương anh dũng chống trả, đẩy lùi nhiều đợt tấn công của chúng. Sau đó lại tích cực thực hiện “vườn không nhà trống” gây cho quân Pháp nhiều khó khăn.

- Liên quân Pháp – Tây Ban Nha bị cầm chân suốt 5 tháng ở bán đảo Sơn Trà. Về sau, quân Tây Ban Nha rút khỏi cuộc xâm lược.

- Cuộc kháng chiến của nhân dân ta đã bước đầu làm thất bại âm mưu “đánh nhanh thắng nhanh” của Pháp.

Câu 3: Tại sao thực dân Pháp lại chuyển hướng tấn công Gia Định? Tình hình chiến sự tại Gia Định.

*** Lý do tấn công Gia Định:** Thấy không thể chiếm được Đà Nẵng, Pháp quyết định đưa quân vào Gia Định.

- Gia Định và Nam Kỳ là vựa lúa lớn, có vị trí chiến lược quan trọng.
- Hệ thống giao thông đường thủy ở đây rất thuận lợi. Từ Gia Định có thể sang Campuchia dễ dàng.
- Chiếm được Nam Kỳ, Pháp sẽ cắt đứt con đường tiếp tế lương thực của triều đình nhà Nguyễn, đồng thời tạo điều kiện thuận lợi cho việc làm chủ lưu vực sông Mê Công của Pháp.

*** Chiến sự ở Gia Định:**

- Ngày 17.2.1858, chúng tiến công thành Gia Định. Quân triều đình chống cự yếu ớt rồi tan rã, mặc dù có nhiều binh khí, lương thực.
 - Trong khi đó, nhân dân địa phương đã tự động nổi lên đánh giặc khiến chúng khôn đốn.
 - Trong lúc này, thực dân Pháp đứng trước rất nhiều khó khăn: Pháp đang bị sa lầy ở các chiến trường Ý, Trung Quốc... nên không thể tiếp viện cho chiến trường Việt Nam. Tại Gia Định, Pháp chỉ còn khoảng 1000 quân, rải trên một chiến tuyến dài 10km
 - Tuy vậy, triều đình vẫn cho quân cố thủ trong đại đồn Chí Hòa mới xây dựng mà không chủ động tấn công.
 - Sau khi tạm thời kết thúc cuộc chiến tranh ở Trung Quốc, Pháp đã tập trung lực lượng, mở rộng đánh chiếm Gia Định.
 - Đêm 23 rạng sang ngày 24.2.1862, Pháp mở cuộc tấn công quy mô vào Đại đồn Chí Hòa. Quân ta kháng cự mạnh mẽ, nhưng không thắng nổi hỏa lực của địch. Đại đồn Chí Hòa thất thủ.
 - Thừa thắng quân Pháp lần lượt chiếm các tỉnh Định Tường, Biên Hòa và Vĩnh Long.
 - Ngày 5.6.1862, triều đình Huế kí với Pháp hiệp ước Nhâm Tuất, nhượng cho chúng nhiều quyền lợi: nhượng hẳn cho Pháp 3 tỉnh miền Đông Nam Kỳ (Gia Định, Định Tường, Biên Hòa) và đảo Côn Lôn; bồi thường 20 triệu quan; mở cửa biển Đà Nẵng, Ba Lạt, Quảng Yên cho thương nhân Pháp và Tây Ban Nha vào tự do buôn bán...
- => Đây là bản hiệp ước bán nước đầu tiên của triều đình, làm mất đi một phần chủ quyền quan trọng của đất nước.

B. KIẾN THỨC CƠ BẢN BÀI 25

I. THỰC DÂN PHÁP ĐÁNH BẮC KỲ LẦN THỨ NHẤT. CUỘC KHÁNG CHIẾN Ở HÀ NỘI VÀ CÁC TỈNH ĐỒNG BẰNG BẮC KỲ

1. Tình hình Việt Nam trước khi Pháp đánh chiếm Bắc Kỳ

- Chính sách của Pháp:
 - + Pháp thiết lập bộ máy cai trị có tính chất quân sự từ trên xuống.
 - + Bóc lột bằng tô thuế, cướp đoạt ruộng đất của nông dân, vơ vét lúa gạo để xuất khẩu
 - + Mở trường đào tạo tay sai và báo chí tuyên truyền cho kế hoạch xâm lăng của Pháp.
- Chính sách đối nội, đối ngoại của triều đình Huế:
 - + Vơ vét tiền của để phục vụ cuộc sống xa hoa và bồi thường chiến phí.
 - + Kinh tế sa sút, tài chính thiếu hụt, binh lực suy yếu.
 - + Bế quan tỏa cảng (đóng cửa).

2. Thực dân Pháp đánh chiếm Bắc Kỳ lần thứ nhất 1873

- Nguyên nhân:
 - + Bắc Kỳ đông dân, nhiều khoáng sản.
 - + Có sông Hồng nối liền với Hoa Nam (Trung Quốc)
 - Kế hoạch đánh Bắc Kỳ của thực dân Pháp:
 - + Cho gián điệp thăm dò.
 - + Lợi dụng nhà Nguyễn nhờ đem quân ra Hạ Long để dẹp “hải phi”.
 - Năm 1872, Đuy-puy gây rối ở Hà Nội.
 - Lấy cớ giải quyết vụ Đuy-puy, Gác-ni-ê đem quân Pháp từ Sài Gòn kéo ra Bắc.
 - Ngày 20-11-1873 Pháp đánh thành Hà Nội.
 - + Nguyễn Tri Phương chỉ huy 7000 quân triều đình, nhưng thất bại, bị thương nhện ăn mà chết.
- ### 3. Kháng chiến ở Hà Nội và các tỉnh đồng bằng Bắc Kỳ 1873-1874
- Viên Chương Cơ đánh địch quyết liệt ở cửa ô Thanh Hà.
 - Nhân dân kháng cự quyết liệt
 - Chiến thắng Cầu Giấy lần I: (21-12-1873):
 - + Thấy lực lượng địch ở Cầu Giấy yếu, quân ta khép chặt vòng vây.
 - + Ngày 21-12-1873, Pháp đánh ra Cầu Giấy, chúng bị quân Cờ đen của Lưu Vĩnh Phúc phối hợp với quân của Hoàng Tá Viêm phục kích.
 - + Gác-ni-ê tử trận.
 - Nội dung Hiệp ước Giáp Tuất 15-3- 1874: triều đình Huế thừa nhận cho Pháp chiếm cả 6 tỉnh Nam Kỳ. Chịu lệ thuộc ngoại giao và thương mại.
 - => Nhận xét: mất chủ quyền ở Nam Kỳ, lệ thuộc về ngoại giao và thương mại, xuất phát ý thức bảo vệ quyền lợi và dòng họ.

II. THỰC DÂN PHÁP ĐÁNH BẮC KỲ LẦN THỨ HAI. NHÂN DÂN BẮC KỲ TIẾP TỤC KHÁNG CHIẾN TRONG NHỮNG NĂM 1882-1884

1. Thực dân Pháp đánh Bắc Kỳ lần thứ hai 1882

- Lấy cớ triều đình Huế vi phạm Hiệp ước 1874, cấm đạo, dùng quân của Lưu Vĩnh Phúc tiếp tục giao thiệp với nhà Thanh. Ngày 3-4-1882, Ri-vi-e cho quân đổ bộ lên Hà Nội.
- 25-4-1882, Ri-vi-e gửi tới hậu thư cho Tổng Đốc Hoàng Diệu đòi nộp khí giới và giao thành không điều kiện.
- Không đợi trả lời, quân Pháp nổ súng tấn công, quân ta anh dũng chống trả, nhưng chỉ cầm cự buổi sáng, đến trưa thành mất, Hoàng Diệu tuẫn tiết theo thành.
- Pháp chiếm Hòn Gai, Nam Định và các tỉnh đồng bằng Bắc Kỳ.

2. Nhân dân Bắc Kỳ tiếp tục kháng Pháp:

a. Kháng chiến chống Pháp của nhân dân:

- Quân dân phối hợp chống Pháp
- 19-5-1883 chiến thắng Cầu Giấy lần thứ hai, Ri-vi-e bỏ mạng, quân Pháp hoang mang dao động.

b. Pháp đánh Thuận An:

- Cuối tháng 7-1883 vua Tự Đức qua đời, nội bộ triều đình lục đục.
- Pháp thêm viện binh nên chúng đánh Thuận An.

3. Hiệp ước Pa-tơ-nôt. Nhà nước phong kiến Việt Nam sụp đổ

- 18-8-1883 Hạm đội Pháp đánh Thuận An.

- 20-8-1883 chúng lên Thuận An, triều đình Huế đình chiến, ký hai Hiệp ước là Hác-Măng và Pa-tơ-nôt.

- Nội dung Hiệp ước Hác Măng năm 1883:

+ Triều đình Huế thừa nhận nền bảo hộ của Pháp ở Bắc Kỳ và Trung Kỳ, cắt tỉnh Bình Thuận ra khỏi Trung Kỳ và sát nhập vào Nam Kỳ thuộc Pháp.

+ Thanh – Nghệ – Tĩnh sát nhập vào Bắc Kỳ.

+ Triều đình Huế cai quản vùng Trung Kỳ, nhưng mọi việc thông qua Khâm sứ Pháp ở Huế.

+ Công sứ Pháp ở Bắc Kỳ kiểm soát công việc của triều đình và nắm quyền trị an, nội trị.

+ Mọi việc giao thiệp với nước ngoài, kể cả Trung Quốc đều do Pháp nắm.

+ Triều đình Huế phải rút quân đội ở Bắc Kỳ về Trung Kỳ.

- Nhân dân và quan lại phản kháng mạnh, từ cuối 1883 đến 1885 Pháp chiếm Bắc Ninh, Thái Nguyên, Hưng Hóa, Tuyên Quang ...

- Pháp bắt triều Huế ký Hiệp ước Pa- tơ- nôt (6-6-1884)

C. CÂU HỎI ÔN TẬP CÙNG CỐ BÀI 25.

Câu 1: Hoàn cảnh, quá trình thực dân Pháp đánh chiếm Bắc Kỳ lần 1, lần 2.

Câu 2: Thái độ của Pháp sau trận Cầu Giấy lần thứ hai (tháng 5-1883) có gì khác với trận Cầu Giấy thứ nhất (12-1873). Tại sao lại có sự khác nhau đó ?